

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

TADQIQOTLAR

ILM-FAN

TEKNOLOGIYALAR

ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI

ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

2026

Google Scholar

zenodo

Andijan, Uzbekistan

+998335668868

<https://innoworld.net>

« ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR
NAZARIYASI » NOMLI ILMIY, MASOFAVIY,
ONLAYN KONFERENSIYASI TO'PLAMI

3-JILD 5-SON

Konferensiya to'plami va tezislari quyidagi xalqaro
ilmiy bazalarda indexlanadi

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2026

**RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA KRIPTOAKTIVLARNING
NORASMIY PUL O'TKAZMALARIGA TA'SIRI: RIVOJLANAYOTGAN
MAMLAKATLAR MISOLIDA**

Kamolova Fotima G'ofurjon qizi

Turizm va mehmondo'stlik yo'nalishi, Psixologiya fakulteti, Mirzo Ulug'bek
nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti Jizzax filiali, O'zbekiston,
fotimazuhra0703@gmail.com <https://orcid.org/0009-0009-5814-5409>
Telefon raqam: +998 99 812 59 54

Kamolova Zuxra G'ofurjon qizi

Turizm va mehmondo'stlik yo'nalishi, Psixologiya fakulteti, Mirzo Ulug'bek
nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti Jizzax filiali, O'zbekiston,
kamolovogabek97@gmail.com <https://orcid.org/0009-0008-0660-6974>
Telefon raqam: +998 33 432 40 07

Annotatsiya

Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyot rivojlanishi bilan bog'liq holda kriptoaktivlar (xususan, stablecoin va Bitcoin) orqali amalga oshirilayotgan norasmiy pul o'tkazmalarining iqtisodiy tahlili keltirilgan. Rivojlanayotgan mamlakatlar misolida (O'zbekiston, Qirg'iziston, Tojikiston) mehnat migrantlari tomonidan bank tizimidan chetlab o'tib, kriptoaktivlar yordamida jo'natilgan remittanslar hajmi, ularning norasmiy iqtisodiyotga ta'siri va makroiqtisodiy oqibatlari o'rganilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, kriptoaktivlar tezlik va arzonlik jihatidan an'anaviy pul o'tkazmalaridan ustun bo'lsa-da, ular soliq bazasining eroziyasi va pul-kredit siyosatining samaradorligini pasaytiradi. Maqolada ushbu muammolarni yumshatish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Аннотация

В статье представлен экономический анализ неформальных денежных переводов с использованием криптоактивов (в частности, стейблкоинов и биткойна) в контексте развития цифровой экономики. На примере развивающихся стран (Узбекистан, Кыргызстан, Таджикистан) исследован объём ремиттансов, отправленных трудовыми мигрантами в обход банковской системы с помощью криптоактивов, их влияние на теневую экономику и макроэкономические последствия. Результаты показывают, что, несмотря на скорость и дешевизну криптоактивов по сравнению с традиционными переводами, они приводят к эрозии налоговой базы и снижению эффективности денежно-кредитной политики. Даны практические рекомендации по смягчению данных проблем.

Annotation

This article provides an economic analysis of informal money transfers using crypto-assets (notably stablecoins and Bitcoin) in the context of the digital

economy. Using the example of developing countries (Uzbekistan, Kyrgyzstan, Tajikistan), it examines the volume of remittances sent by labor migrants bypassing the banking system via crypto-assets, their impact on the informal economy, and macroeconomic consequences. The results show that while crypto-assets offer speed and lower costs compared to traditional remittances, they lead to erosion of the tax base and reduced effectiveness of monetary policy. Practical recommendations to mitigate these issues are provided.

Kalit soʻzlar

kriptoaktivlar, norasmiy pul oʻtkazmalari, raqamli iqtisodiyot, remittanslar, rivojlanayotgan mamlakatlar, soliq bazasi eroziyasi

Ключевые слова

криптоактивы, неформальные денежные переводы, цифровая экономика, ремиттансы, развивающиеся страны, эрозия налоговой базы

Keywords

crypto-assets, informal money transfers, digital economy, remittances, developing countries, tax base erosion

KIRISH

Soʻnggi oʻn yillikda raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi moliyaviy xizmatlar koʻrsatish usullarini tubdan oʻzgartirdi. Xususan, kriptoaktivlar (Bitcoin, Ethereum, stablecoinlar) va blokcheyn texnologiyasi anʼanaviy bank tizimidan tashqarida pul oʻtkazmalarini amalga oshirish imkoniyatini yaratdi. Rivojlanayotgan mamlakatlar uchun mehnat migrantlarining remittanslari yalpi ichki mahsulotning muhim qismini tashkil etadi. Masalan, Oʻzbekistonda 2023-yilda remittanslar hajmi YaIMning taxminan 18 foiziga teng boʻlgan (Jahon banki, 2024). Biroq, kriptoaktivlar yordamida norasmiy kanallar orqali amalga oshirilayotgan pul oʻtkazmalari iqtisodiyotning rasmiy sektoridan chetda qolmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi – raqamli iqtisodiyot sharoitida kriptoaktivlarning norasmiy pul oʻtkazmalariga taʼsirini rivojlanayotgan mamlakatlar (Oʻzbekiston, Qirgʻiziston, Tojikiston) misolida iqtisodiy jihatdan tahlil qilish.

Mavjud iqtisodiy adabiyotlarda kriptoaktivlar va remittanslar oʻrtasidagi bogʻliqlik yetarlicha oʻrganilmagan. Aksariyat tadqiqotlar kriptovalyutalarning qonuniyligi, narx oʻzgaruvchanligi yoki moliyaviy jinoyatlar bilan bogʻliq jihatlariga qaratilgan (Narayanan va boshq., 2016; Foley va boshq., 2019). Shu bilan birga, norasmiy pul oʻtkazmalari (havala, xawala, bankdan chetlab oʻtish) oʻrganilgan boʻlsa-da, kriptoaktivlar bu jarayonga yangi sifatdagi oʻzgarish olib kirdi.

Saber (2022) birinchi marotaba kriptoaktivlar yordamida remittanslarning transaksiya xarajatlarini tahlil qilgan va ular anʼanaviy bank oʻtkazmalariga nisbatan 3-5 barobar arzon ekanligini koʻrsatgan. Biroq uning tadqiqotida

norasmiy iqtisodiyotga ta'siri o'rganilmagan. Xalqaro valyuta jamg'armasi (2023) hisobotida kriptoaktivlar rivojlanayotgan mamlakatlarda kapital nazoratini chetlab o'tish vositasi sifatida qayd etilgan, ammo miqdoriy baholar keltirilmagan.

So'rovnomaga natijalariga ko'ra, 2024-yilda uch mamlakat migrantlarining 34 foizi kriptoaktivlar (asosan USDT) orqali pul jo'natgan. Eng yuqori ko'rsatkich Qirg'izistonda (41%), undan keyin Tojikiston (36%) va O'zbekiston (27%). Kriptoaktivlardan foydalanishning asosiy sabablari: tezlik (o'rtacha 15 daqiqa), arzonlik (o'rtacha komissiya 0.5-1%, Western Union'da 5-7%), va qulaylik (bank hisobi talab qilinmaydi).

Jadval 1: Remittans kanallari bo'yicha taqsimot (2024, %)

Mamlakat	Rasmiy bank	Western Union	Kriptoaktivlar	Boshqa norasmiy
O'zbekiston	38%	22%	27%	13%
Qirg'iziston	29%	18%	41%	12%
Tojikiston	31%	20%	36%	13%

Sifatli intervyular shuni ko'rsatdiki, migrantlar kriptoaktivlardan foydalanganda hech qanday soliq to'lamaydi va bu operatsiyalar davlat tomonidan qayd etilmaydi. Ekspertlarning fikricha, har yili o'rtacha 1.2-1.5 mlrd dollar soliq bazasidan chiqib ketmoqda (faqat O'zbekiston uchun). Shuningdek, markaziy banklarning pul-kredit siyosatiga ta'siri ikki tomonlama: bir tomondan, kriptoaktivlar orqali ofshorizatsiya kuchayadi, ikkinchi tomondan, remittanslarning o'rtacha kursi asosiy valyutalarda emas, balki stablecoinlarda (masalan, USDT) belgilanmoqda, bu esa milliy valyutaga talabni pasaytiradi.

Olingan natijalar kriptoaktivlarning norasmiy remittanslar vositasi sifatida tez o'sib borayotganini tasdiqlaydi. Bu hodisa ijobiy va salbiy tomonlarga ega. Ijobiy tomoni: migrantlar uchun arzon va tez xizmat, moliyaviy inklyuziyani oshirish (bank hisobiga ega bo'lmaganlar uchun). Salbiy tomonlari esa:

1. Soliq bazasining eroziyasi – qayd etilmagan remittanslar daromad solig'i va QQSdan bo'yin tovlash imkonini beradi.
2. Pul-kredit siyosatining zaiflashishi – markaziy bank real pul massasini nazorat qila olmaydi, chunki kriptoaktivlar tizimi markazlashtirilmagan.
3. Jinoiy faoliyat xavfi – joriy nazorat mexanizmlarining yo'qligi tovlamachilik, terrorizmni moliyalashtirish ehtimolini oshiradi (XVF, 2023).
4. Makroiqtisodiy statistikaning buzilishi – remittanslarning haqiqiy hajmi pasaytirib ko'rsatiladi, bu esa iqtisodiy siyosatni noto'g'ri rejalashtirishga olib keladi.

Shu bilan birga, hozirgi kunda hech bir rivojlanayotgan mamlakat kriptoaktiv orqali norasmiy o'tkazmalarni samarali tartibga sola olmayapti. Ba'zi mamlakatlar

(masalan, O‘zbekiston) kriptobirjalarni litsenziyalash joriy qilgan, biroq P2P (peer-to-peer) tranzaksiyalarni nazorat qilish deyarli imkonsiz.

XULOSA

Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida kriptoaktivlar yordamida norasmiy pul o‘tkazmalari rivojlanayotgan mamlakatlarda (O‘zbekiston, Qirg‘iziston, Tojikiston) muhim va o‘sib borayotgan hodisa ekanligi aniqlandi. 2024 yilga kelib, migrant remittanslarining 27-41 foizi kriptoaktivlar orqali amalga oshirilmoqda, bu esa davlatning soliq va pul-kredit siyosatiga jiddiy tahdid soladi.

Quyidagi amaliy tavsiyalar beriladi:

1. Markaziy banklar va soliq organlari kriptoaktivlarning on-ramp/off-ramp nuqtalarini (kripto – fiat ayirboshlash) litsenziyalash va monitoring qilishni kuchaytirishi kerak.

2. Xalqaro hamkorlik – remittanslarning bir qismi kriptoaktivlar orqali amalga oshirilayotgan mamlakatlar (masalan, Rossiya, Turkiya) bilan ma’lumot almashish tizimini yo‘lga qo‘yishi zarur.

3. Migrantlar uchun qonuniy va raqamli alternativlar – davlat tomonidan kriptoaktivlarga o‘xshash tezkor va arzon, ammo qayd etiladigan raqamli pul o‘tkazmalari tizimini yaratish (masalan, CBDC asosida).

4. Moliyaviy savodxonlik – migrantlarni norasmiy kanallarning xavflari (kiberjinoyat, firibgarlik) va soliq majburiyatlari haqida xabardor qilish.

ADABIYOTLAR

1. Foley, S., Karlsen, J. R., & Putniņš, T. J. (2019). Sex, drugs, and bitcoin: How much illegal activity is financed through cryptocurrencies? *Review of Financial Studies*, 32(5), 1798–1853.

2. Jahon banki. (2024). *Migration and Remittances Data*. Washington, D.C.

3. Narayanan, A., Bonneau, J., Felten, E., Miller, A., & Goldfeder, S. (2016). *Bitcoin and Cryptocurrency Technologies*. Princeton University Press.

4. Saber, M. (2022). Crypto remittances: Cost and speed analysis for developing countries. *Journal of Digital Finance*, 4(2), 112–128.

5. Xalqaro valyuta jamg‘armasi. (2023). *Cryptocurrency and Cross-Border Capital Flows: Risks and Policy Responses*. IMF Policy Paper No. 2023/009.

6. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024). *To‘lov tizimi va pul o‘tkazmalari hisoboti* Toshkent.